

Svalbard, Longyearbyen, 50 års jubileumsmøte for
norsk suverenitet over Svalbard, torsdag 14. august 1975.

Svalbard er en del av kongeriket Norge. Vi er idag i den nordligste del av vårt eget land. Vi minnes 14. august 1925, den dagen da Norge etablerte full og uinnskrenket suverenitet over Svalbard og dermed gjorde slutt på de uklare folkerettslige tilstander som til da hadde hersket for øygruppa.

Svalbard-traktaten ble inngått like etter den første verdenskrigen. Traktaten av 1920 ga Norge suverenitet over dette område. Dette suverenitetsforhold er anerkjent av alle stater med konkrete interesser i området. Det er trygt forankret i alminnelig statspraksis.

Traktaten av 1920 markerte slutten på en lang prosess for å skape ordnede forhold på Svalbard og klarhet i øygruppas status. Før det året var Svalbard et ingenmannsland hvor uklare rettsforhold hadde skapt kaotiske tilstander og strid mellom de mange interesser fra flere land som hadde engasjert seg.

Når Norge ved Traktaten av 1920 fikk anerkjent suvereniteten over Svalbard var det en følge særlig av to forhold, som idag er enda sterkere markert.

Det ene er de historisk sett nære forbindelser mellom Norge og Svalbard. Dette gjalt også norsk innsats i første verdenskrig, og norske gruppers og

enkeltpersoners innsats for øygruppa.

Det andre er et rent internasjonalt forhold. Ingen eksisterende stormakt kan ha noe ønske om at en annen stormakt skulle ha hånd om øygruppa. Dette kan vel sies enda mere presist: For hver eneste stormakt måtte det vekke den dypeste motvilje om en annen stormakt tok denne øygruppa. Dette er det varige maktpolitiske grunnlaget for at et lite land som Norge kan ha full og uinnskrenket suverenitet over Svalbard. Da Traktaten ble utarbeidet ble Norge sett som det land som var best egnet til å skape ordnede forhold og samtidig sikre at Svalbard forble utenfor stormaktsmotsetninger. Det er en suverenitet vi har forvaltet og vil forvalte med det særlige ansvar som såvel forhistorien som situasjonen pålegger oss.

Det var Svalbard-traktatens artikkel 1 som ga Norge "full og uinnskrenket suverenitet" over denne øygruppa. I medhold av dette ble Svalbard gjort til "del av Kongeriket Norge" i loven om Svalbard.

Traktaten gir Norge suvereniteten, men setter for utøvelsen av denne suverenitet også en ramme, som i denne landsdel er anderledes enn i resten av Norge.

Denne ramme bestemmer at borgere og selskaper av de land som har sluttet seg til traktaten har lik rett til visse typer av økonomisk virksomhet. Disse er alle nevnt i artikkel 2 og 3, og gjelder i første rekke fiske, industri og bergverksdrift. Videre er det i artikkel 8 bestemt at skatter og avgifter som kreves opp bare skal komme Svalbard til gode. Endelig nevner jeg artikkel 9 som bestemmer at det ikke må opprettes noen flåtebase eller anlegges noen befestning på

Svalbard, og at øygruppa "ikke må nyttes i krigsøyemed".

Dette er plikter Norge har påtatt seg ved Traktaten av 1920, som gir vårt land "full og uinnskrenket suverenitet" over Svalbard.

Som ledd i utøvelsen av suvereniteten ble ved Bergverksordningen av 1925 gitt alle traktatparters borgere og selskaper rett til på Svalbard å søke etter naturforekomster på annen manns eiendom og rett til utmål og utnyttelse.

Det er Traktaten av 1920 og Bergverksordningen av 1925 som er grunnlaget for norsk Svalbard-politikk. Svalbard er en integrerende del av Norge. Det skal ikke være tvil om at Norge tar fullt ansvar for "full og uinnskrenket suverenitet" over denne "del av Kongeriket Norge".

Som nevnt setter Traktaten og Bergverksordningen visse grenser for utøvelsen av suvereniteten. Det er likevel ikke noen tvil om at det er Norge - og Norge alene - som skal fastsette de nærmere regler for en ordnet økonomisk virksomhet og for administrasjonen av øygruppa.

Et hovedpunkt i denne politikk er prinsippet om lik behandling av alle Traktatens parter. Dette prinsipp er klart i Traktaten selv. Norge hverken kan eller vil gi noe land noen formell eller uformell fortrinnsrett eller særrett.

Et annet hovedprinsipp er bestemmelsen om ikke å bruke øygruppa til militære formål. Norge ser denne forpliktelse som en viktig fredsbevarende oppgave. Denne oppgaven blir viktigere jo større sikkerhetspolitisk betydning dette måtte få.

I pakt med verdens sterkt økende interesse for naturvern, ser vi det som en kjær plikt å føre en politikk som tar vare på dyreliv og planteliv i denne del av Norge. Vi er klar over at Traktaten forutsetter både miljøvern og økonomisk virksomhet og at det må finnes en balanse mellom disse to hensyn.

Svalbard ligger i vår tid i et strategisk følsomt område. Det er et viktig fredsbevarende mål å bidra til å holde oppe den sikkerhetspolitiske ro en hittil har hatt omkring Svalbard. Det må være et felles mål og et felles ansvar for Norge med "full og uinnskrenket suverenitet" over øygruppa, og for alle traktatpartnere med de interesser de måtte ha her.

Flere forhold har ført til at den alminnelige interesse for Svalbard har økt sterkt de siste 10 - 15 år. I den økte jakt på jordens ressurser har flere vendt sine øyne mot øygruppa. De fundamentale rystelser i internasjonal energipolitikk, med sterkt økte oljepriser, har skapt ny interesse for andre energikilder. Det gjelder også kull, som til nå har vært en hovedproduksjon på Svalbard. Nyere militærteknisk utvikling synes også å ha økt interessen for dette område. Det er vel mulig at interessen for Svalbards plassering i internasjonal økonomi og politikk kan øke i tiden som kommer. Aktiviteten på og omkring øyene kan komme til å stige.

Mange land vil med økende oppmerksomhet følge utviklingen også i dette område. Det gjelder også traktatpartene, som blant andre omfatter flere stormakter. Norge er klar over det ansvar som følger med

utformingen av en fredens politikk i dette område.

Naturen er meget sårbar for forurensninger og spesielle hensyn må tas for å verne dette særegne naturgrunnlaget. Miljøvernet på Svalbard må sees i videre arktisk perspektiv. Det må også skapes et internasjonalt samarbeid om løsning av de felles miljøproblemer som oppstår når ressursene nyttes. Fra norsk side er gjort tiltak for dette. Olav Gjærevolds forslag på miljøvernkonferansen i 1971 om en arktisk miljøvernkonferanse førte dessverre ikke fram, - dels på grunn av motstand og dels manglende støtte fra enkelte andre land.

Som ledd i grunnlaget for en harmonisk videre utvikling på Svalbard er det satt iverk en rekke administrative tiltak. Det er innført reguleringer for naturvern som gjør 45 prosent av Svalbard til vernede områder. Videre er det satt strenge regler for ferdsel utenfor de vernede områdene. Og det er innført sikkerhetsregler for oljeboring og egne luftfartsforskrifter.

Slike tiltak må treffes av Norge med det ansvar vårt land har som følge av "full og uinnskrenket suverenitet" over Svalbard etter Traktaten av 1920. I realiteten er alle traktatparters interesser tjent med at Norge utøver denne suverenitet. Svalbard er ikke ingenmannsland. Øygruppa er "en del av Kongeriket Norge", - uten andre begrensninger enn de Traktaten selv har fastlagt.

Det har i disse 50 år ofte vært diskusjon om norsk politikk og norsk virksomhet på Svalbard. Interessen for dette er i nyere tid naturlig økende. Staten har hatt en betydelig medvirken også i den

virksomhet som har vært utviklet av private selskaper. Flyplassen som åpnes idag skal utelukkende tjene sivile formål, som ledd i utviklingen av tidsmessige levestandarder for de mennesker som søker sitt virke her. Såvel økonomisk virksomhet som norsk administrasjon på Svalbard må utvikles med det for øye at øygruppa er den nordligste "del av Kongeriket Norge".

Regjeringen har det siste året foretatt en bred vurdering av alle sider ved Svalbard-spørsmålet, og Stortinget vil når det kommer sammen behandle spørsmålene videre.

Den økonomiske virksomheten på Svalbard bør bygges videre ut. I første rekke gjelder det gruveindustrien ved Store Norske og det interessante Svea-prosjektet. Det er gjort et betydelig arbeide for å klarlegge forutsetninger og muligheter for drift av Sveagruven. Ennå gjenstår et avsluttende arbeid for endelig å kunne fastlegge form og omfang av denne utvidede virksomheten. Alt nå synes det imidlertid klart at staten - det vil si det norske samfunn - må ta et avgjørende løft for å kunne realisere prosjektet. For å legge grunnlaget for videre økonomisk virksomhet er loven om distriktsutbygging gjort gjeldende og loven om Husbanken vil bli gjort gjeldende.

I vår tid formes naturlig kravet om at folk som lever på Svalbard såvidt mulig skal ha samme vilkår som i resten av landet vårt. For hverdagens trivsel betyr det mye at det lokale selvstyre bygges videre ut. En viktig oppgave i den sammenheng er å sette den lokale administrasjon i stand til å ta vare på nye oppgaver som er pålagt Sysselmannen.

For å sikre vid balanse i utviklingen av Svalbard er det nødvendig med en sterkere innsats av forskningen. Det vil kunne gi grunnlaget for en tryggere avveining som hele tiden må foretas mellom miljøvern og økonomisk virksomhet. Ved vurderingen av miljøvernet må det tas særlig hensyn til at Svalbard er spesielt verdifull for økologisk forskning. Hensynet til dette tilsier videre en relativt forsiktig og kontrollert utvikling av turisme på Svalbard. Denne øygruppa er det lettest tilgjengelige høyarktiske område i verden. Svalbard vil derfor kunne bli et sentrum for internasjonal arktisk forskning.

For mange europeere - også nordmenn - hviler det noe av eventyrets hildring over denne øygruppa langt ute mot ishavet. Delvis skyldes dette vel bilder og beretninger om naturforholdene. Men enda mere skyldes det tradisjonene om mennesker som dro ut i disse engang fjerne områder, og som i direkte konfrontasjon med veldige naturkrefter søkte et utkomme og en for dem meningsfylt tilværelse.

Etter at mennesker har funnet veg til å ferdes og møtes ute i himmelrommet, er vår klode også i folks hverdags bevissthet blitt mye mindre enn før. Et virke på Svalbard kan ikke lenger være en eventyrlig ferd ut i det ukjente.

Både økonomisk virksomhet og menneskenes livsgrunnlag og livsform må gi rammen om en normal sivilisert og trygg tilværelse.

Ved 50 årsdagen bør vi tilsi hverandre kontakt og samarbeide for best mulig å løse de oppgaver som melder seg i dette perspektiv.